

ΚΥΠΡΟΣ: ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ 2017 ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Από το 1974, το νότιο τμήμα της Κύπρου τελεί υπό την εξουσία της Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ το βόρειο τμήμα, το οποίο διοικείται από Τουρκοκυπρίους, αυτοανακηρύχθηκε το 1983 ως «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» («ΤΔΒΚ»). Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν αναγνωρίζουν την «ΤΔΒΚ», όπως δεν την αναγνωρίζει καμία άλλη χώρα εκτός από την Τουρκία. Ένας σημαντικός αριθμός τουρκικών στρατευμάτων παρέμεινε στο νησί. Μια νεκρή ζώνη, ή αλλιώς «πράσινη γραμμή», η οποία ελέγχεται από την Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο (UNFICYP), χωρίζει τα δύο τμήματα.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Συνοπτική Έκθεση

Το σύνταγμα απαγορεύει τις θρησκευτικές διακρίσεις και προστατεύει το δικαίωμα του καθενός να πρεσβεύει, να διδάσκει και να ασκεί την πίστη του. Παρέχει στην Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου το αποκλειστικό δικαίωμα να ρυθμίζει και να διαχειρίζεται τις εσωτερικές της υποθέσεις και αναγνωρίζει το Βακούφιο, έναν ισλαμικό θεσμό που διαχειρίζεται γη την οποία μουσουλμάνοι έχουν δωρίσει για φιλανθρωπικούς σκοπούς, καθώς και χώρους λατρείας. Η κυβέρνηση χορήγησε στους Τουρκοκυπρίους άδεια πρόσβασης στους χώρους θρησκευτικής λατρείας εντός της περιοχής που τελεί υπό τον έλεγχο της, συμπεριλαμβανομένων των επισκέψεων περίπου 2650 Τουρκοκυπρίων και ξένων υπηκόων στο μουσουλμανικό τέμενος Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, σε τρεις περιπτώσεις. Επτά από τα οκτώ τεμένη στην περιοχή που τελεί υπό τον έλεγχο της κυβέρνησης ήταν ανοιχτά και για τις πέντε ημερήσιες προσευχές και έξι διέθεταν τις απαραίτητες εγκαταστάσεις για το νίψιμο. Παρά τα μακροχρόνια αιτήματα η κυβέρνηση δεν επέτρεψε στη Μουσουλμανική κοινότητα να αναβαθμίσει τα τεμένη. Εκπρόσωπος της βουδιστικής κοινότητας ανέφερε ότι οι αρχές προέβαλαν εμπόδια στη λειτουργία ενός ναού σε χωριό έξω από τη Λευκωσία και ανάγκασαν την κοινότητα να μεταφέρει το ναό. Τον Ιούλιο η κυβέρνηση απέσυρε την απαίτηση να αναφέρεται η θρησκεία ενός ατόμου σε αιτήσεις και πιστοποιητικά πολιτικού γάμου. Το γραφείο της Επιτρόπου Διοικήσεως ανέφερε ότι διερευνά νέες καταγγελίες σχετικά με κανονισμούς του Υπουργείου Παιδείας (ΜΟΕ) για την απαλλαγή των φοιτητών από τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών.

Η κυβέρνηση απαιτούσε από αυτούς που αρνούντο να υπηρετήσουν τη στρατιωτική τους θητεία για θρησκευτικούς λόγους, να εκτελέσουν κοινωνική εργασία για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Η Εβραϊκή κοινότητα κατήγγειλε περιστατικά βίαιων επιθέσεων, λεκτικής παρενόχλησης και βανδαλισμού. Ορισμένες θρησκευτικές μειονότητες κατήγγειλαν ότι ένιωθαν αναγκασμένες να

συμμετέχουν σε θρησκευτικές τελετές των θρησκευτικών ομάδων της πλειοψηφίας. Κάποια μέλη της πλειοψηφούσας Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ανέφεραν ότι πολλές φορές αντιμετώπιζαν κοινωνικό εξοστρακισμό από την Ελληνορθόδοξη κοινότητα εάν ασπάζονταν κάποια άλλη θρησκεία, συμπεριλαμβανομένου του Ισλάμ. Έχει αναφερθεί ότι ένα ξενοδοχείο αρνήθηκε να προσλάβει μουσουλμάνες ως καθαρίστριες επειδή φορούσαν μαντίλα. Τον Ιούνιο μια δικοινοτική ομάδα εργασίας που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο των συνομιλιών υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών ολοκλήρωσε την αποκατάσταση του τεμένους Κοπρούλου στη Λεμεσό και του τεμένους στο Μαθιάτη στην επαρχία Λευκωσίας και τον Οκτώβριο το Τμήμα Αρχαιοτήτων ολοκλήρωσε την αποκατάσταση του τεμένους Arnavut στη Λεμεσό. Τα Ηνωμένα Έθνη εισήγαγαν θρησκευτικές ομάδες και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στην πρωτοβουλία "Faith for Rights", η οποία αποσκοπούσε στην ενίσχυση και εμπάθυνση των σχέσεων μεταξύ των θρησκευτικών ομάδων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτές οι ομάδες έχουν δεκτεί θετικά την πρωτοβουλία και συζήτησαν τρόπους συμμετοχής του κοινού σε ένα διάλογο με σκοπό την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την προώθηση της θρησκευτικής ελευθερίας. Οι ηγέτες των κυριότερων θρησκευτικών ομάδων στο νησί συνέχισαν να συναντώνται και επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους για την προώθηση της θρησκευτικής ελευθερίας σε όλο το νησί. Τον Οκτώβριο, το Γραφείο Διαθρησκευτικού Διαλόγου της Κυπριακής Ειρηνευτικής Διαδικασίας (RTCYPP) ξεκίνησε ένα πιλοτικό πρόγραμμα που προσφέρει μαθήματα ελληνικής και τουρκικής γλώσσας για ιερείς, ιμάμηδες, καλόγριες και λαϊκούς που εργάζονταν σε θρησκευτικούς οργανισμούς.

Το προσωπικό της πρεσβείας των ΗΠΑ συναντήθηκε με την κυβέρνηση, τις μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) και τους θρησκευτικούς ηγέτες για να συζητήσουν θέματα θρησκευτικής ελευθερίας, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε θρησκευτικούς τόπους σε όλο το νησί και δυσμενούς μεταχείρισης μειονοτικών θρησκευτικών ομάδων. Οι αξιωματούχοι της πρεσβείας ενθάρρυναν τους θρησκευτικούς ηγέτες να συνεχίσουν το διάλογό τους και να πραγματοποιήσουν αμοιβαίες επισκέψεις σε χώρους θρησκευτικής σημασίας εκατέρωθεν της "πράσινης γραμμής".

Κεφάλαιο Ι. Θρησκευτική Δημογραφία

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ υπολογίζει ότι ο συνολικός πληθυσμός του νησιού είναι 1,2 εκατομμύρια (εκτίμηση Ιουλίου 2017). Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού που έγινε το 2011, ο πληθυσμός της περιοχής που τελεί υπό τον έλεγχο της κυβέρνησης ανέρχεται σε περισσότερους από 840.000 κατοίκους. Από αυτούς, το 89,1% είναι Ελληνορθόδοξοι Χριστιανοί και το 1,8% Μουσουλμάνοι. Άλλες θρησκευτικές ομάδες περιλαμβάνουν Ρωμαιοκαθολικούς (2,9%), Προτεστάντες

(2%), Βουδιστές (1%), Καθολικούς Μαρωνίτες (0,5%), Αρμένιους Ορθόδοξους (0,3%) και μικρότερες ομάδες Εβραίων, Μαρτύρων του Ιεχωβά και Μπαχάι. Οι μετανάστες και οι διακινούμενοι εργαζόμενοι των τελευταίων χρόνων είναι κυρίως Ρωμαιοκαθολικοί, Μουσουλμάνοι και Βουδιστές. Ο Αρχιεπίσκοπος της χώρας εκτιμά ότι ο αριθμός των Εβραίων είναι περίπου 3.000 και οι πιο πολλοί από αυτούς έχουν γεννηθεί σε άλλη χώρα.

Κεφάλαιο II. Ο Σεβασμός της Κυβέρνησης στην Θρησκευτική Ελευθερία Νομικό πλαίσιο

Το σύνταγμα απαγορεύει τις θρησκευτικές διακρίσεις και προστατεύει το δικαίωμα του καθενός να πρεσβεύει την πίστη του και να εκδηλώνει τη θρησκεία ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του δια της λατρείας, διδασκαλίας, ασκήσεως ή τηρήσεως των τύπων είτε ατομικά είτε συλλογικά, κατ' ιδίαν, ή δημοσίως και υπόκεινται μόνο στους περιορισμούς που είναι αναγκαίοι προς το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας υγείας, της ασφαλείας, της τάξεως και των ηθών ή της προστασίας των ατομικών ελευθεριών.

Το σύνταγμα διευκρινίζει ότι όλες οι θρησκείες, των οποίων τα δόγματα και οι ιεροτελεστίες δεν είναι μυστικές, είναι ελεύθερες και ίσες ενώπιον του νόμου. Προστατεύει το δικαίωμα του καθενός να ασπαστεί διαφορετική θρησκεία και απαγορεύει τη χρήση σωματικής ή ηθικής βίας για να εξαναγκαστεί κάποιος να μεταβάλει τη θρησκεία του ή να εμποδισθεί από το να ασπαστεί κάποια άλλη θρησκεία. Ο Επίτροπος Διοικήσεως είναι ένα ανεξάρτητο κρατικό όργανο, γενικά υπεύθυνο για την προστασία των ατομικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έχει την εξουσία να διερευνά καταγγελίες εναντίον οποιασδήποτε δημόσιας υπηρεσίας ή αξιωματούχου για ενέργειες που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της θρησκευτικής ελευθερίας, ή ασκούνται κατά παράβαση των νόμων ή των κανόνων χρηστής διοίκησης. Ο Επίτροπος Διοικήσεως προβαίνει σε συστάσεις για την επανόρθωση των κακώς εχόντων, αλλά δεν προβαίνει σε διορθωτικές ενέργειες.

Το Σύνταγμα ορίζει ότι η Αυτοκέφαλη Ελληνορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου (Εκκλησία της Κύπρου) έχει το αποκλειστικό δικαίωμα ρυθμίσεως και διοικήσεως των εσωτερικών της υποθέσεων και της περιουσίας της, σύμφωνα με τους Ιερούς Κανόνες της και τον καταστατικό της χάρτη. Σύμφωνα με τον νόμο, η Ελληνορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου καταβάλλει φόρους μόνο για εμπορικές δραστηριότητες.

Το Σύνταγμα ορίζει κατευθυντήριες γραμμές και για το Βακούφιο, το οποίο δεν φορολογείται και έχει το αποκλειστικό δικαίωμα ρυθμίσεως και διοικήσεως των εσωτερικών του υποθέσεων και της περιουσίας του, σύμφωνα με τους νόμους και τις αρχές του. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, καμία νομοθετική, εκτελεστική ή άλλη

πράξη μπορεί να αντικρούεται, ή να παρεμβαίνει στα της Εκκλησίας της Κύπρου ή του Βακούφιο. Το Βακούφιο λειτουργεί μόνο στη διοικούμενη από Τουρκοκυπρίους περιοχή και δεν διοικεί τα τεμένη που βρίσκονται στην περιοχή που τελεί υπό τον έλεγχο της κυβέρνησης. Το Βακούφιο επιστατεί τη θρησκευτική παρουσία στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα. Η κυβέρνηση επιστατεί και επιδίδει οικονομική βοήθεια στα τεμένη στην περιοχή που τελεί υπό τον έλεγχό της. Εκτός από την Εκκλησία της Κύπρου και το Ισλάμ, το Σύνταγμα αναγνωρίζει και άλλες τρεις θρησκευτικές ομάδες: τους Καθολικούς Μαρωνίτες, τους Αρμένιους Ορθόδοξους και τους «Λατίνους» (Κύπριους Ρωμαιοκαθολικούς). Οι θεσμοί τους απαλλάσσονται από την επιβολή φόρων και δικαιούνται κρατικές επιδοτήσεις για πολιτιστικά και εκπαιδευτικά θέματα, ανάλογα με τις ανάγκες κάθε ομάδας, για παράδειγμα, κάλυψη δαπανών για τη λειτουργία των σχολείων τους ή κάλυψη διδάκτρων των μελών που φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία ή διεξαγωγή δραστηριοτήτων οι οποίες στοχεύουν στη διατήρηση της πολιτιστικής τους ταυτότητας.

Οι θρησκευτικές ομάδες που δεν αναγνωρίζονται από το Σύνταγμα, πρέπει να εγγραφούν ως μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί προκειμένου να πραγματοποιούν χρηματοοικονομικές συναλλαγές και να τηρούν τραπεζικούς λογαριασμούς. Για να εγγραφεί, μια θρησκευτική ομάδα θα πρέπει να υποβάλει αίτηση στο Υπουργείο Εμπορίου, μέσω δικηγόρου, με την οποία θα δηλώνει τους σκοπούς της και τα ονόματα των διαχειριστών της. Οι θρησκευτικές ομάδες που εγγράφονται ως μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί αντιμετωπίζονται όπως κάθε άλλος μη κερδοσκοπικός οργανισμός, απαλλάσσονται από την επιβολή φόρου και οφείλουν να υποβάλλουν στην κυβέρνηση ετήσιες εκθέσεις, ενώ δεν δικαιούνται να λαμβάνουν κρατικές επιχορηγήσεις.

Η Κυβέρνηση απαιτεί τη θρησκευτική διδασκαλία της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας καθώς και εκκλησιασμό πριν από σημαντικές γιορτές, στα δημόσια σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το Υπουργείο Παιδείας δύναται να απαλλάσσει τους μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που ανήκουν σε διαφορετικές θρησκευτικές ομάδες από τη διδασκαλία των θρησκευτικών και από τον εκκλησιασμό, έπειτα από αίτημα των κηδεμόνων τους. Ωστόσο, οι Ελληνορθόδοξοι μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν έχουν δικαίωμα εξαίρεσης. Οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δικαιούνται να ζητήσουν από το Υπουργείο Παιδείας απαλλαγή από τη διδασκαλία των θρησκευτικών για λόγους θρησκείας ή συνείδησης, καθώς και από τη συμμετοχή σε εκκλησιασμό για οποιονδήποτε λόγο, έπειτα από αίτημα των κηδεμόνων τους ή δικό τους, εφόσον είναι άνω των 16 ετών.

Όσοι δηλώνουν αντιρρησίες συνείδησης για θρησκευτικούς λόγους εξαιρούνται από την εκπλήρωση της στρατιωτικής τους θητείας και της θητείας τους ως έφεδροι στην Εθνική Φρουρά. Θα πρέπει, ωστόσο, να εκπληρώσουν εναλλακτική

θητεία. Υπάρχουν δύο επιλογές για τους αντιρρησίες συνείδησης: μη ένοπλη στρατιωτική θητεία, για έως και τέσσερις μήνες περισσότερο από την κανονική θητεία των 14 μηνών, ή κοινωνική εργασία για έως και οκτώ μήνες περισσότερο από την κανονική θητεία. Για την κοινωνική εργασία, ωστόσο, απαιτούνται λιγότερες ώρες εργασίας ημερησίως. Η ποινή για άρνηση εκπλήρωσης των στρατιωτικών υποχρεώσεων ή της εναλλακτικής θητείας είναι φυλάκιση μέχρι τρία χρόνια ή πρόστιμο έως 6.000 ευρώ (\$7.200) ή και τα δύο. Όσοι δεν υπηρετούν ούτε στον στρατό, ούτε σε εναλλακτική θητεία, ακόμα και εάν η αντίρρησή τους οφείλεται σε θρησκευτικούς λόγους, θεωρείται ότι έχουν διαπράξει αδίκημα που περιλαμβάνει εξαπάτηση ή ηθική αισχρότητα και στερούνται του δικαιώματος να εκλέγονται σε δημόσια αξιώματα και δεν δικαιούνται άδεια παροχής υπηρεσιών προσωπικής ασφάλειας. Η χώρα είναι συμβαλλόμενο μέρος στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.

Κυβερνητικές πρακτικές

Το Υπουργείο Εσωτερικών, το οποίο είναι ο Κηδεμόνας των Τουρκοκυπριακών περιουσιών που βρίσκονται στην περιοχή που ελέγχεται από την Κυβέρνηση, χορήγησε στους Τουρκοκυπρίους άδεια πρόσβασης σε χώρους θρησκευτικής λατρείας εντός της περιοχής που τελεί υπό τον έλεγχό της, ωστόσο, οι ηγέτες της Μουσουλμανικής κοινότητας δήλωσαν ότι η Κυβέρνηση εξακολουθεί να μην επιτρέπει πλήρη πρόσβαση σε 19 τεμένη που βρίσκονται σε χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και ότι τους αρνείται οποιαδήποτε διοικητική δικαιοδοσία στους χώρους αυτούς. Το υπουργείο επέτρεψε σε έξι από τα 19 αυτά τεμένη και σε άλλα δύο που δεν βρίσκονται σε χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς την τέλεση θρησκευτικών τελετών. Από τα οκτώ εν ενεργεία τεμένη, επτά ήταν διαθέσιμα για τις πέντε ημερήσιες προσευχές και έξι από αυτά και διέθεταν τις απαραίτητες εγκαταστάσεις για το νίψιμο. Τα τεμένη του Μπαϊρακτάρη και του Δαλιού δεν είχαν εγκαταστάσεις για νίψιμο, ούτε αποχωρητήρια και η κυβέρνηση απομάκρυνε τα προσωρινά αποχωρητήρια που εγκαταστάθηκαν κατά τη διάρκεια του Ραμαντάν στο τέμενος στο Δάλι. Το Τμήμα Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Συγκοινωνιών και Έργων δήλωσε ότι διέθεσε αποχωρητήρια σε απόσταση περίπου 330 πόδια από το τέμενος Μπαϊρακτάρη, επειδή το τέμενος αποτελούσε τμήμα του Μεσαιωνικού Ενετικού τείχους της πόλης, γεγονός που καθιστά αδύνατη την εγκατάσταση αποχευτικών αγωγών. Σύμφωνα με το Υπουργείο Εσωτερικών, το 2016, η κυβέρνηση ενέκρινε αρχιτεκτονικά σχέδια για αποχωρητήρια και εγκαταστάσεις για νίψιμο στο τέμενος στο Δάλι. Μέχρι το τέλος του χρόνου οι εργασίες δεν είχαν αρχίσει. Η κυβέρνηση δεν ανταποκρίθηκε στο μακροχρόνιο αίτημα της Μουσουλμανικής κοινότητας να παραχωρήσει άδεια για βελτιώσεις στα λειτουργούντα τεμένη και δεν υπήρξε καμιά αλλαγή από τα προηγούμενα

χρόνια είτε στον αριθμό των ανοικτών τεμένων είτε στον αριθμό των εγκαταστάσεων για νίψιμο και αποχωρητήρια σε εκείνα τα τεμένη. Το μόνο από τα οκτώ τεμένη που λειτουργούν, δεν είναι ανοικτό και για τις πέντε ημερήσιες προσευχές, ήταν το τέμενος Χαλά Σουλτάν Τεκέ, ο πιο σημαντικός Ισλαμικός θρησκευτικός χώρος λατρείας στη χώρα. Το Τμήμα Αρχαιοτήτων εξακολουθεί να το διατηρεί ανοικτό κατά τη διάρκεια των συνηθισμένων ωρών λειτουργίας των μουσείων, περιορίζοντας την πρόσβαση σε δύο από τις πέντε ημερήσιες προσευχές. Ο ιμάμης του τεμένου έπρεπε να ζητήσει άδεια από το Υπουργείο Εσωτερικών και το Τμήμα Αρχαιοτήτων για να κρατήσει το τέμενος ανοικτό μετά τις 5.00 μμ κατά τους φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες και μετά τις 7.30 μμ κατά τους εαρινούς και καλοκαιρινούς μήνες. Για περάσουν από την «πράσινη γραμμή» χωρίς έλεγχο ταυτοτήτων προκειμένου να επισκεφθούν θρησκευτικούς χώρους λατρείας, οι Τουρκοκύπριοι έπρεπε να υποβάλουν τις αιτήσεις τους στην ΟΥΝΦΙΚΥΠ που στη συνέχεια διευθετούσε τη διαδικασία έγκρισης με την κυβέρνηση.

Η Κυβέρνηση συνέχισε να μην ζητά την έκδοση βίζας για τη διακίνηση μη Τουρκοκυπρίων προσκυνητών που περνούν νότια της «πράσινης γραμμής» για να επισκεφθούν το τέμενος Χαλά Σουλτάν για προσευχή και θρησκευτικές τελετές σε ειδικές περιπτώσεις. Στις 27 Ιουνίου, περίπου 1.000 προσκυνητές πέρασαν στις ελεγχόμενες από την κυβέρνηση περιοχές για προσκύνημα στο τέμενος Χαλά Σουλτάν για τη γιορτή Eid al-Fitr. Στις 5 Σεπτεμβρίου, η Αστυνομία συνόδευσε περίπου 700 Τουρκοκύπριους, Τούρκους και άλλους αλλοδαπούς στο τέμενος Χαλά Σουλτάν για προσευχή για τη γιορτή Eid al-Adha. Στις 29 Νοεμβρίου, άλλοι 950 πέρασαν την «πράσινη γραμμή» για προσκύνημα στο τέμενος Χαλά Σουλτάν με την ευκαιρία της γιορτής Mawlid-al Nabi. Εκπρόσωπος της βουδιστικής κοινότητας δήλωσε ότι συνέχιζε να αντιμετωπίζει δυσκολίες στη λειτουργία ενός ναού λόγω της αυστηρής εφαρμογής των νόμων που συνήθως δεν παρατηρείται για μεγάλες θρησκευτικές και άλλες ομάδες. Οι αρχές εμπόδισαν την κοινότητα να λειτουργήσει έναν ναό στο Πέρα, ένα χωριό έξω από τη Λευκωσία, όπου ένα σπίτι ανήκε στην κοινότητα, υποστηρίζοντας ότι η κοινότητα θα έπρεπε να έχει υποβάλει αίτηση για άδεια για αλλαγή της χρήσης του κτιρίου από κατοικία σε ναό. Οι τοπικές αρχές έδωσαν εντολή στους βουδιστές μοναχούς να αφαιρέσουν την πινακίδα του ναού και να μεταφέρουν τα αγάλματα μέσα στο ναό. Η βουδιστική κοινότητα δεν αιτήθηκε αλλαγή χρήσης του σπιτιού σε ναό και εγκατέλειψε την προσπάθεια σε αυτό το χωριό. Η κοινότητα ενοικίασε διαμέρισμα στη Λευκωσία για να χρησιμοποιηθεί ως ναός. Εκπρόσωπος της βουδιστικής κοινότητας δήλωσε ότι ο Δήμος Λευκωσίας έστειλε επιστολή στον ιδιοκτήτη του νοικιασμένου διαμερίσματος προειδοποιώντας ότι δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για μεγάλες συγκεντρώσεις λόγω ανεπαρκούς

χώρου στάθμευσης. Για να αποφευχθεί η περαιτέρω δράση του Δήμου, τα μέλη της κοινότητας απέφυγαν να σταθμεύουν έξω από το κτίριο.

Ποινική υπόθεση της Κυβέρνησης του 2015 εναντίον του βουδιστικού ιερέα για μη αδειοδοτημένες αλλαγές και προσθήκες στο κτίριο στο χωριό Πέρα παρέμεινε ανοιχτή και ο ιερέας έπρεπε να εμφανιστεί στο δικαστήριο επανειλημμένως. Η βουδιστική κοινότητα κατήγγειλε επίσης τις καθυστερήσεις στην ανανέωση της προσωρινής άδειας διαμονής του ίδιου θρησκευτικού ηγέτη.

Σε απάντηση σύστασης του Επιτρόπου Διοικήσεως το 2016, τον Ιούλιο η κυβέρνηση απέσυρε την αναγραφή της θρησκείας ενός ατόμου στα πιστοποιητικά πολιτικού γάμου και στις αιτήσεις για πολιτικό γάμο.

Το Γραφείο του Επιτρόπου Διοικήσεως ανέφερε ότι δέκτηκε νέα παράπονα αναφορικά με κανονισμούς του Υπουργείου παιδείας για την απαλλαγή μαθητών από τη διδασκαλία των θρησκευτικών και τη συμμετοχή σε Ελληνορθόδοξους εκκλησιασμούς που οργανώνονται από το σχολείο. Οι περισσότερες από τις καταγγελίες αφορούσαν την απόρριψη αιτήσεων απαλλαγής επειδή οι αιτητές, οι οποίοι αρνήθηκαν να δηλώσουν την θρησκεία τους στην αίτηση, δεν το έπραξαν και τα σχολεία απέρριψαν την απαλλαγή. Ένας άλλος γονέας παραπονέθηκε ότι το σχολείο χειρίστηκε αδιακρίτως την απαλλαγή του μαθητή από θρησκευτικό εκκλησιασμό και τραυμάτισε το παιδί. Ο Επίτροπος Διοικήσεως εξέταζε τα παράπονα στο τέλος του χρόνου.

Ο στρατός συνέχισε να απαιτεί από τους στρατεύσιμους να συμμετάσχουν σε κοινή προσευχή τελουμένη από ιερωμένους της Εκκλησίας της Κύπρου κατά τις τελετές ορκωμοσίας. Οι στρατεύσιμοι άλλων θρησκειών, άθεοι και εκείνοι που δεν επιθυμούσαν να ορκιστούν για λόγους συνείδησης, μπορούσαν να αποφύγουν να υψώσουν το χέρι τους κατά τη διάρκεια της τελετής. Αντιθέτως έδωσαν υπόσχεση πίστης σε ξεχωριστή συγκέντρωση.

Κεφάλαιο III. Ο Σεβασμός της Κοινωνίας στην Θρησκευτική Ελευθερία

Καθώς η θρησκεία και η εθνικότητα είναι συχνά στενά συνδεδεμένες, ήταν δύσκολο να κατηγοριοποιηθούν ορισμένα περιστατικά, αν θεωρηθεί ότι έλαβαν χώρα μόνο για λόγους θρησκευτικής ταυτότητας. Εκπρόσωποι της εβραϊκής κοινότητας συνέχισαν να καταγγέλλουν περιστατικά επίθεσης και λεκτικής παρενόχλησης εναντίον ανθρώπων που φορούσαν το παραδοσιακό εβραϊκό καπελάκι *κιπά* ή είχαν το χαρακτηριστικό *rayot* (σγουρές φαβορίτες), αλλά δεν έδωσαν επιπρόσθετες λεπτομέρειες. Μέχρι το τέλος του έτους, η αστυνομία δεν είχε συλλάβει κανέναν από τους υπόπτους των περιστατικών.

Οι μειονοτικές θρησκευτικές ομάδες συνέχισαν να καταγγέλλουν κοινωνική καταπίεση για συμμετοχή σε δημόσιες θρησκευτικές τελετές. Για παράδειγμα,

δήλωσαν ότι τα παιδιά διάφορων θρησκευτικών μειονοτήτων δέχονταν πιέσεις να συμμετάσχουν σε θρησκευτικές τελετές στο σχολείο, παρόλο που οι γονείς τους είχαν την επιλογή να ζητήσουν την απαλλαγή τους. Εκπρόσωπος θρησκευτικής ομάδας ανέφερε ότι νεαροί μη Ελληνορθόδοξοι μαθητές δεν ήθελαν να αποκλειστούν από τον εκκλησιασμό, αλλά Ελληνορθόδοξοι ιερωμένοι αρνήθηκαν να κοινωνήσουν αυτούς τους μαθητές μπροστά στους συμμαθητές τους. Κάποιοι Ελληνορθόδοξοι που ασπάστηκαν άλλες θρησκείες, συμπεριλαμβανομένου του Ισλάμ, κατήγγειλαν ότι εξακολουθούν να αποκρύπτουν από την οικογένεια και τους φίλους τους την αλλαγή θρησκείας, φοβούμενοι τον κοινωνικό αποκλεισμό. Μια ΜΚΟ ανέφερε ότι ένας ξενοδόχος αρνήθηκε να προσλάβει πρόσφυγες γυναίκες μουσουλμάνες ως καθαρίστριες λέγοντας ότι η μαντήλα θα τις εμποδίζει να κάνουν τη δουλειά τους.

Τον Ιούνιο, η Τεχνική Επιτροπή για την Πολιτιστική Κληρονομιά (TCCH), μια από τις δικοινοτικές ομάδες εργασίας που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο των συνομιλιών υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, ολοκλήρωσε την αποκατάσταση του τεμένους Korulu στη Λεμεσό και τεμένους του Μαθιάτη στην επαρχία Λευκωσίας. Το TCCH αποκατέστησε τα τεμένη του Αγίου Νικολάου (Aynikola) και του Αγίου Γιάννη (Ayianni) στην επαρχία Πάφου. Το Τμήμα Αρχαιοτήτων ανέλαβε την ευθύνη για την αποκατάσταση του τεμένους Arnavut στη Λεμεσό ως αρχαίου μνημείου και ολοκλήρωσε τις εργασίες τον Οκτώβριο. Οι ηγέτες των κυριότερων θρησκευτικών ομάδων στο νησί συνέχισαν να συναντώνται τακτικά και να επισκέπτονται τόπους λατρείας και στις δύο πλευρές της νεκρής ζώνης. Στις 28 Σεπτεμβρίου ο Διαθρησκευτικός Διάλογος, μια πρωτοβουλία της πρεσβείας της Σουηδίας που χρησιμοποιήθηκε ως πλατφόρμα για όλους τους θρησκευτικούς ηγέτες για να συζητήσουν και να προωθήσουν τη θρησκευτική ελευθερία και να συμβάλουν στις προσπάθειες για επανένωση του νησιού, συγκάλυψε την τρίτη συζήτηση Στρογγυλής Τραπέζας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα με θρησκευτικούς ηγέτες και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Στη συνάντηση αυτή, το Γραφείο του Υπάτου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα εισήγαγε την πρωτοβουλία του «Πίστη για Δικαιώματα,» η οποία αποσκοπούσε στο να προσφέρει χώρο για διάλογο μεταξύ θρησκευτικών ομάδων σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, υπό την προϋπόθεση ότι η ατομική και η κοινοτική έκφραση της θρησκείας, ή οι πεποιθήσεις θα μπορούσαν να εδραιωθούν και να ευδοκιμήσουν σε ένα περιβάλλοντα όπου προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι συμμετέχοντες συζήτησαν τρόπους συμμετοχής γυναικών, ανδρών και παιδιών από όλο το νησί για την υλοποίηση της πρωτοβουλίας. Στις 5 Οκτωβρίου, το Γραφείο του Διαθρησκευτικού Διαλόγου ξεκίνησε ένα κοινό πρόγραμμα θρησκευτικών ηγετών για την προσφορά μαθημάτων Ελληνικών και Τουρκικών για μέλη της Ορθόδοξης, Μουσουλμανικής, Αρμενικής Ορθόδοξης, Μαρωνιτικής και Λατινικής Καθολικής

κοινότητας. Το πιλοτικό μάθημα, το πρώτο του είδους του, περιλάμβανε μια ομάδα 20 ατόμων, συμπεριλαμβανομένων ιερέων, μιάμηδων, καλογοριών και λαϊκών που εργάζονται σε θρησκευτικούς οργανισμούς.

Στις 16 Νοεμβρίου, για να τιμήσουν τη Διεθνή Ημέρα Ανοχής, οι θρησκευτικοί ηγέτες των πέντε βασικών θρησκευτικών κοινοτήτων, ο Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Β της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου, ο Talip Atalay, Μουφτής της Κύπρου; Αρχιεπίσκοπος Doghramadjian της Αρμενικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, ο Πατέρας Imbrahim Khita, που εκπροσωπεί την Μαρωνιτική Καθολική Εκκλησία και ο πατέρας Jerzy Kraj, εκπροσωπώντας τη Λατινική Καθολική Εκκλησία - επισκέφθηκαν από κοινού εκκλησίες στη νεκρή ζώνη και συζήτησαν τη σημασία της θρησκευτικής ελευθερίας και την αποκατάσταση των θρησκευτικών μνημείων. Οι ηγέτες επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους για διάλογο και συνεργασία και επανέλαβαν το αίτημά τους προς την πολιτική ηγεσία να σεβαστεί τη θρησκευτική κληρονομιά και το δικαίωμα λατρείας.

Κεφάλαιο IV. Κυβερνητική Πολιτική των ΗΠΑ και εμπλοκή

Εκπρόσωποι της Αμερικανικής πρεσβείας συνέχισαν να συναντώνται συχνά με κυβερνητικούς αξιωματούχους - από τα Υπουργεία Εσωτερικών, Εξωτερικών και Δικαιοσύνης, καθώς και από το Τμήμα Αρχαιοτήτων και το Γραφείο του Επιτρόπου Διοικήσεως, για να συζητήσουν θέματα θρησκευτικής ελευθερίας, όπως η πρόσβαση σε θρησκευτικούς χώρους και στις δύο πλευρές της «πράσινης γραμμής» που χωρίζει τη χώρα.

Μέλη του προσωπικού της πρεσβείας συνέχισαν να συζητούν θέματα θρησκευτικής ελευθερίας με τις ΜΚΟ Κίνηση για Ισότητα, Στήριξη, Αντιρατσισμό (ΚΙΣΑ) και Future Worlds Center. Συναντήθηκαν με εκπροσώπους των Αρμενίων Ορθοδόξων, Μπαχάι, Βουδιστών, Ελληνορθόδοξων, Εβραίων, Λατίνων, Μαρωνιτών και Μουσουλμάνων για να ακούσουν τις ανησυχίες τους σχετικά με την πρόσβαση και την κατάσταση των θρησκευτικών χώρων λατρείας και να ενημερωθούν για περιστατικά διακρίσεων ή βίας βασισμένα στη θρησκεία, τις κοινωνικές στάσεις απέναντι στις μειονοτικές θρησκείες και τα εμπόδια στην πλήρη απόλαυση της θρησκευτικής ελευθερίας. Για παράδειγμα, αξιωματούχοι της πρεσβείας συζήτησαν συχνά με τους Ελληνορθόδοξους ηγέτες τις ανησυχίες της κοινότητας τους σχετικά με τους περιορισμούς που επέβαλαν οι τουρκοκυπριακές αρχές όσον αφορά τον αριθμό και τη διάρκεια των εκκλησιαστικών τελετών που πραγματοποιούνται στην περιοχή υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση καθώς και την έντονη «αστυνομική» παρακολούθηση των θρησκευτικών λειτουργιών, συμπεριλαμβανομένης της περιστασιακής βιντεοσκοπήσης πιστών. Οι αξιωματούχοι της πρεσβείας υποστήριζαν τον συνεχοζόμενο διάλογο των θρησκευτικών ηγετών και ενθάρρυναν τις

συνεχιζόμενες αμοιβαίες επισκέψεις χριστιανών και μουσουλμάνων ηγετών σε τόπους λατρείας και στις δύο πλευρές της «πράσινης γραμμής.»

Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΟΥ ΤΕΛΕΙ ΥΠΟ ΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΩΝ **Συνοπτική Έκθεση**

Το τουρκοκυπριακό «σύνταγμα» αναφέρεται στο «κράτος» ως κοσμικό και προβλέπει την ελευθερία της θρησκευτικής πίστης και της λατρείας σύμφωνα με τη δημόσια τάξη και την ηθική. Απαγορεύει την αναγκαστική συμμετοχή σε λατρευτικές και θρησκευτικές τελετές και ορίζει ότι η θρησκευτική εκπαίδευση πρέπει πάντα να τελεί υπό την επίβλεψη του «κράτους». Παρέχει στο Ισλαμικό Ίδρυμα του Βακουφίου, το οποίο διαχειρίζεται γη που δόθηκε ως δωρεά για φιλανθρωπικούς σκοπούς, καθώς και τους χώρους λατρείας, το αποκλειστικό δικαίωμα διαχείρισης των εσωτερικών του υποθέσεων. Οι Τουρκοκυπριακές αρχές συνέχισαν να περιορίζουν πρόσβαση σε θρησκευτικούς χώρους λατρείας. Η ΟΥΝΦΙΚΥΠ ανέφερε ότι από τα 112 αιτήματα που παρέλαβε να βοηθήσει στην πραγματοποίηση θρησκευτικών τελετών σε εκκλησίες στο βόρειο τμήμα του νησιού κατά τη διάρκεια του χρόνου, το «Υπουργείο Εξωτερικών της ΤΔΒΚ» («ΥΠΕΞ») ενέκρινε περίπου 67. Το «ΥΠΕΞ» ανέφερε ότι από τις συνολικές 133 αιτήσεις (συμπεριλαμβανομένων αυτών που υποβλήθηκαν μέσω της ΟΥΝΦΙΚΥΠ και άλλες) για πραγματοποίηση θρησκευτικών τελετών κατά τη διάρκεια του χρόνου, ενέκρινε 83. Αλεβίτες Μουσουλμάνοι ανέφεραν ότι δεν διαθέτουν τόπους λατρείας και πόρους για να τους οικοδομήσουν και ότι οι αρχές τους συμπεριφέρονται, όπως και άλλες θρησκευτικές μειονότητες, άνισα. Το Μάιο, ο «επίτροπος διοικήσως» ανέφερε ότι το «Υπουργείο Παιδείας» παραβίαζε τη θρησκευτική ελευθερία με την επιβολή υποχρεωτικής παρακολούθησης του μαθήματος των θρησκευτικών με βάση το Σουνιτικό Ισλάμ στα σχολεία, χωρίς να δίνει επιλογές σε μη Σουνίτες. Μερικές θρησκευτικές μειονότητες συνέχισαν να αναφέρουν αστυνομική παρακολούθηση και περιορισμούς των δραστηριοτήτων τους.

Η Τουρκόφωνη Προτεσταντική Ένωση (TSPA) συνέχισε να αναφέρει κοινωνικές διακρίσεις εναντίον των Προτεσταντών και κάποιες μειονοτικές θρησκευτικές ομάδες ανέφεραν ότι οι Τουρκοκύπριοι που ασπάστηκαν άλλες θρησκείες, ιδιαίτερα τον Χριστιανισμό, αντιμετώπισαν κριτική.

Ένας πάστορας εκκλησίας, τα μέλη της οποίας ήταν Αφρικανοί φοιτητές, ανέφεραν δυσκολίες στη διασφάλιση χώρου λατρείας. Η Δικαιοδική Τεχνική Επιτροπή για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς ανέφερε ότι είχε ολοκληρώσει την αποκατάσταση οκτώ θρησκευτικών χώρων και αποκαθιστούσε άλλα επτά. Ανέφερε επίσης την ολοκλήρωση πέντε μικρών δραστηριοτήτων πολιτιστικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβανομένων θρησκευτικών χώρων, και την

ολοκλήρωση των σχεδίων για έργα σε δύο άλλες τοποθεσίες. Οι θρησκευτικοί ηγέτες, όπως ο Μουφτής και ο Αρχιεπίσκοπος, συνέχισαν να προωθούν τον θρησκευτικό διάλογο με συναντήσεις και οργάνωση επισκέψεων σε χώρους λατρείας και στα δύο μέρη της «πράσινης γραμμής.»

Αξιωματούχοι της Αμερικανικής πρεσβείας συναντήθηκαν με Τουρκοκύπριους εκπροσώπους για να συζητήσουν πρόσβαση σε χώρους λατρείας και την ικανότητα τέλεσης θρησκευτικών τελετών στους χώρους λατρείας χωρίς περιορισμούς. Αξιωματούχοι της Πρεσβείας συνέχισαν να συναντώνται με ηγέτες διαφόρων θρησκευτικών ομάδων για να συζητήσουν ελευθερία της λατρείας και πρόσβαση σε θρησκευτικούς χώρους.

Κεφάλαιο I. Θρησκευτική Δημογραφία

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2011 από τις τουρκοκυπριακές αρχές, ο πληθυσμός της περιοχής που τελεί υπό τη διοίκηση των Τουρκοκυπρίων είναι 286.000. Η απογραφή του πληθυσμού δεν περιέχει στοιχεία θρησκευτικού προσανατολισμού. Οι κοινωνιολόγοι εκτιμούν ότι μέχρι το 97% του πληθυσμού είναι Σουνίτες Μουσουλμάνοι, από τους οποίους 500 είναι μέλη του τάγματος Naqshbandi Sufi. Οι θρησκευτικές ομάδες αναφέρουν ότι περίπου 10.000 εργαζόμενοι μετανάστες Τουρκικής, Κουρδικής και Αραβικής καταγωγής είναι Αλεβίτες Μουσουλμάνοι. Σύμφωνα με κοινωνιολόγους, άλλες μικρές ομάδες περιλαμβάνουν περίπου 330 μέλη της Εκκλησίας της Κύπρου, 200 μέλη της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, 150 Μπαχάι, 150 Μαρωνίτες Καθολικούς, 180 Αγγλικανικούς, 150 Εβραίους, 300 τουρκόφωνους Προτεστάντες και 40 Μάρτυρες του Ιεχωβά. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του «Υπουργείου Παιδείας» υπήρχαν 79.686 ξένοι φοιτητές κατά το σχολικό έτος 2016-17 εγγεγραμμένοι σε πανεπιστήμια στην περιοχή που διοικείται από τους Τουρκοκύπριους. Από αυτούς, 50.650 ήταν κυρίως Τούρκοι Μουσουλμάνοι, 29.036 ξένοι φοιτητές, πολλοί από τους οποίους Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι από περισσότερες από 100 χώρες.

Κεφάλαιο II. Το καθεστώς της «Κυβέρνησης» Σεβασμός της Θρησκευτικής Ελευθερίας

Νομικό Πλαίσιο

Το τουρκοκυπριακό «σύνταγμα» αναφέρει ότι η περιοχή είναι μια «κοσμική δημοκρατία» και προνοεί την ελευθερία της συνείδησης και τη θρησκευτική πίστη και την απεριόριστη λατρεία και τις θρησκευτικές τελετές, υπό την προϋπόθεση ότι δεν παραβιάζουν τη δημόσια τάξη ή τα ήθη. Απαγορεύει την υποχρεωτική προσευχή, την υποχρεωτική προσέλευση σε θρησκευτικές τελετές, την καταδίκη με βάση τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και τον εξαναγκασμό των ατόμων να

αποκαλύψουν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Ορίζει ότι η θρησκευτική εκπαίδευση μπορεί να γίνει μόνο υπό «κρατική» εποπτεία.

Ο «νόμος» δεν αναγνωρίζει καμία συγκεκριμένη θρησκεία και τα άτομα δεν μπορούν να «εκμεταλλευτούν ή να καταχραστούν» τη θρησκεία για να καθιερώσουν, έστω και εν μέρει, ένα κράτος που βασίζεται σε θρησκευτικούς κανόνες, ή για πολιτικό, ή προσωπικό κέρδος. Το Βακούφιο έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να ρυθμίζει και να διαχειρίζεται τις εσωτερικές του υποθέσεις και περιουσία σύμφωνα με τους νόμους και τις αρχές του. Αν και το «σύνταγμα» αναφέρει ότι το Βακούφιο απαλλάσσεται από κάθε φορολογία, οι εμπορικές του δραστηριότητες υπόκεινται σε φορολογία. Λαμβάνει επίσης εισόδημα από ακίνητα που διαχειρίζεται. Σύμφωνα με το «σύνταγμα,» οι τουρκοκυπριακές αρχές θα πρέπει να βοηθούν το Βακούφιο στην εκτέλεση ισλαμικών θρησκευτικών τελετών και στην κάλυψη των εξόδων αυτών των τελετών. Καμία άλλη θρησκευτική οργάνωση δεν απαλλάσσεται από το φόρο, ή επιδοτείται από τις τουρκοκυπριακές αρχές.

Η Συμφωνία της Τρίτης Βιέννης του 1975 καλύπτει τη μεταχείριση των Ελληνοκυπρίων και Μαρωνιτών Καθολικών που ζουν στην περιοχή που διοικείται από τους Τουρκοκύπριους και τη μεταχείριση των Τουρκοκυπρίων που ζουν στην ελεγχόμενη από την κυβέρνηση περιοχή. Μεταξύ άλλων διατάξεων, η συμφωνία προβλέπει χώρους θρησκευτικής λατρείας για τους Ελληνοκύπριους, δηλώνοντας ότι είναι ελεύθεροι να παραμείνουν και «θα λάβουν κάθε βοήθεια για να ζήσουν μια κανονική ζωή, συμπεριλαμβανομένων χώρους για εκπαίδευση και για την άσκηση της θρησκείας τους».

Οι τουρκοκυπριακοί "κανονισμοί" ορίζουν ότι οι Ελληνορθόδοξοι κάτοικοι μπορούν να τελούν λειτουργίες με εσ τρεις ιερείς που ορίστηκαν από την Ορθόδοξη Εκκλησία σε τρεις καθορισμένες εκκλησίες στη Χερσόνησο της Καρπασίας χωρίς να ζητούν άδεια. Οι Μαρωνίτες μπορούν να τελούν λειτουργίες σε τέσσερις καθορισμένες Μαρωνίτικες εκκλησίες από Μαρωνίτες κληρικούς που ορίστηκαν χωρίς να ζητήσουν άδεια. Αυτές οι θρησκευτικές ομάδες πρέπει να υποβάλουν αίτηση στις αρχές για άδεια τέλεσης θρησκευτικών τελετών σε εκκλησίες ή μοναστήρια εκτός από αυτές τις επτά καθορισμένες εκκλησίες. Για να εξεταστεί η αίτηση, η ημέρα θα πρέπει να είναι σημαντική για αυτή τη θρησκευτική ομάδα. Η εκκλησία ή η μονή πρέπει να είναι δομικά ασφαλής. Δεν πρέπει να βρίσκεται σε στρατιωτική ζώνη και δεν πρέπει να έχει διπλή χρήση, για παράδειγμα, ως μουσείο. Η άδεια είναι επίσης απαραίτητη για ιερείς εκτός από εκείνους που έχουν επίσημα προκαθοριστεί για να τελούν λειτουργίες. Ειδική άδεια απαιτείται για λειτουργίες στις οποίες συμμετέχουν Κύπριοι που δεν είναι κάτοικοι της Τουρκοκυπριακής περιοχής, όπως μέλη της Ορθόδοξης, Μαρωνιτικής Καθολικής και Αρμενικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η UNFICYP

συντονίζει ορισμένες αιτήσεις, οι οποίες πρέπει να υποβληθούν 10 ημέρες πριν από την ημερομηνία της αιτούμενης λειτουργίας.

Το "Τμήμα Θρησκευμάτων" αντιπροσωπεύει το Ισλάμ στην περιοχή που διαχειρίζονται οι Τουρκοκύπριοι. Εκεί όπου το Βακούφιο διαχειρίζεται γη που δόθηκε ως δωρεά από μουσουλμάνους για φιλανθρωπικούς σκοπούς, το «Τμήμα Θρησκευμάτων» επιβλέπει τον τρόπο με τον οποίο οι μιάμηδες κάνουν προσευχές και κηρύττουν σε τζαμιά.

Οι θρησκευτικές ομάδες δεν υποχρεούνται να εγγραφούν στις αρχές για να μπορούν να συναθροίζονται ή να προσευχηθούν, αλλά μόνο οργανισμοί που έχουν εγγραφεί στο «Υπουργείο Εσωτερικών» («ΥΠΕΣ») έχουν το δικαίωμα να ασκούν εμπορική δραστηριότητα και να διατηρούν τραπεζικούς λογαριασμούς. Οι θρησκευτικές ομάδες και οι μη θρησκευτικές ομάδες έχουν την ίδια διαδικασία εγγραφής και υποχρεούνται να υποβάλουν τα ονόματα των ιδρυτών και φωτοαντίγραφα των δελτίων ταυτότητάς τους στο «ΥΠΕΣ» μαζί με ένα αντίγραφο με κανόνες και τους κανονισμούς του οργανισμού. Οι οργανισμοί δεν λαμβάνουν καθεστώς απαλλαγής από φόρους ή κανένα "κυβερνητικό" όφελος ή επιδότηση. Οι θρησκευτικές ομάδες δεν επιτρέπεται να εγγραφούν ως οργανώσεις αν ο σκοπός της οργάνωσης είναι να παρέχει θρησκευτική εκπαίδευση στα μέλη τους.

Υπάρχει υποχρεωτική διδασκαλία θρησκευτικών από την τετάρτη μέχρι την ογδόη τάξη σε όλα τα σχολεία. Αυτές οι τάξεις επικεντρώνονται κυρίως στο Ισλάμ, αλλά περιλαμβάνονται επίσης και μαθήματα για συγκριτική θρησκεία. Το «Υπουργείο Παιδείας» επιλέγει το πρόγραμμα σπουδών, το οποίο βασίζεται σε εγχειρίδιο που έχει εκδόσει το Υπουργείο Παιδείας της Τουρκίας. Τα σχολεία ή οι εκπαιδευτικοί μπορούν να απαλλάξουν μη μουσουλμάνους φοιτητές από την παρακολούθηση του μαθήματος, ή την υποχρεωτική εξέταση στο τέλος του τριμήνου σε ατομικό επίπεδο μετά από αίτημα των κηδεμόνων τους, αλλά δεν υπάρχει επίσημη διαδικασία για να ζητηθεί μια τέτοια απαλλαγή. Στο επίπεδο του γυμνασίου, το μάθημα των Θρησκευτικών είναι προαιρετικό.

Δεν υπάρχουν διατάξεις ή «νόμοι» που να επιτρέπουν σε αντιρρησίες συνείδησης να μην υπηρετούν την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία, που διαρκεί 12 με 15 μήνες και μία μέρα υπηρεσίας ως εφέδρου κάθε χρόνο.

«Κυβερνητικές» Πρακτικές

Οι αρχές συνέχισαν να περιορίζουν την πρόσβαση σε Ελληνορθόδοξους, Μαρωνίτες Καθολικούς και Ορθόδοξους Αρμενίους χώρους λατρείας και το «ΥΠΕΞ» συνέχισε να δηλώνει ότι οι Ελληνοκύπριοι καταχρώνται το δικαίωμα στη θρησκευτική ελευθερία και πολιτικοποιούν την κατάσταση. Οι εκκλησίες του Αποστόλου Ανδρέα, Αποστόλου Βαρνάβα και Αγίου Μάμα παρέμειναν ανοιχτοί για θρησκευτικές τελετές καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Η Μονή Αποστόλου

Ανδρέα ήταν ανοιχτή για προσευχή, αλλά ακόμα χρειάζεται ειδική άδεια για τέλεση λειτουργίας.

Οι αρχές συνέχισαν να περιορίζουν τις τακτικές λειτουργίες σε συγκεκριμένες άλλες εκκλησίες. Η ΟΥΝΦΙΚΥΠ ανέφερε ότι από τα 112 αιτήματα που έλαβε για να διευκολύνει την τέλεση λειτουργιών σε εκκλησίες στο βόρειο τμήμα του νησιού κατά τη διάρκεια του έτους, το «ΥΠΕΞ» ενέκρινε περίπου 67, σε σύγκριση με 139 αιτήματα και 84 εγκρίσεις το 2016. Το «ΥΠΕΞ» ανέφερε ότι από τα 133 αιτήματα (συμπεριλαμβανομένων των αιτήσεων που υποβλήθηκαν μέσω της ΟΥΝΦΙΚΥΠ και αυτών που δεν υποβλήθηκαν μέσω της ΟΥΝΦΙΚΥΠ) για την τέλεση λειτουργιών κατά τη διάρκεια του έτους, ενέκρινε 83, σε σύγκριση με 163 αιτήματα και 109 εγκρίσεις το 2016. Τον Απρίλιο, το «ΥΠΕΞ» δεν επέτρεψε πάλι την τέλεση λειτουργίας τη Μεγάλη Παρασκευή στην Εκκλησία του Αγίου Γεωργίου Εξορινού στην Αμμόχωστο. Τουρκοκυπριακές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών επέκριναν τις αρχές που δεν επέτρεψαν σε Ελληνοκύπριους να τελέσουν λειτουργίες και ζήτησαν μεγαλύτερη πρόσβαση σε θρησκευτικούς χώρους.

Σε απάντηση παραπόνου από μια ένωση Αλεβιτών μουσουλμάνων ότι το μάθημα των Θρησκευτικών αγνοεί τις ανάγκες τους, ο «Επίτροπος Διοικήσως» δημοσίευσε μια έκθεση τον Μάιο, αναφέροντας ότι το «ΥΠΠ» προσέφερε στα σχολεία μαθήματα Θρησκευτικών μόνο με βάση το Σουνιτικό Ισλάμ και ότι η πολιτική ήταν αντίθετη με τα βασικά δικαιώματα της ισότητας, της πίστης και της ελευθερίας της θρησκείας, όπως αναφέρεται στο «Σύνταγμα της ΤΔΒΚ».

Συμβούλευσε το «ΥΠΠ» να κάνει τα μαθήματα Θρησκευτικών προαιρετικά και πιο περιεκτικά. Σε κοινή συνέντευξη Τύπου, ο Σύνδεσμος Pir Sultan Abdal, ένας Σύνδεσμος Αλεβιτών Μουσουλμάνων, η Ένωση Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και η Ένωση Δασκάλων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης δήλωσαν επίσης ότι ήταν εναντίον της υποχρεωτικής διδασκαλίας Θρησκευτικών στα σχολεία.

Κάποιοι Χριστιανοί, όπως και Αλεβίτες, δήλωσαν ότι τα υποχρεωτικά μαθήματα Θρησκευτικών στα σχολεία ήταν υπερβολικά επικεντρωμένα στο Σουνιτικό Ισλάμ και εξέφρασαν ανησυχίες ότι τα παιδιά τους δεν είχαν επίσημη διαδικασία να εξαιρεθούν από το μάθημα. Αλεβίτες ανέφεραν ότι το εκπαιδευτικό σύστημα κάνει διακρίσεις σε βάρος τους. Για παράδειγμα, ένας Αλεβίτης εκπρόσωπος ανέφερε ότι όλοι οι μαθητές στο Θρησκευτικό Γυμνάσιο Hala Sultan, το οποίο προσέφερε επιπλέον μαθήματα στο Σουνιτικό Ισλάμ, έλαβαν υποτροφίες, αλλά μαθητές σε άλλα σχολεία δεν είχαν καθόλου δικαίωμα να διεκδικήσουν υποτροφίες.

Σύμφωνα με εκπρόσωπο της Μαρωνιτικής κοινότητας, ο τουρκικός στρατός συνέχισε να παρέχει στους Μαρωνίτες περιορισμένη πρόσβαση στις εκκλησίες και τα χωριά τους που βρίσκονται στις τουρκικές στρατιωτικές ζώνες. Ο τουρκικός

στρατός επέτρεψε στους Μαρωνίτες να τελούν λειτουργία μία φορά το χρόνο στην εκκλησία της Αγίας Μαρίνας. Αρνήθηκε στους Μαρωνίτες την πρόσβαση στην εκκλησία του Μαρκί κοντά στον Κορμακίτη. Η Μαρωνιτική Εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στο χωριό Ανώματος βρίσκεται επίσης σε τουρκική στρατιωτική ζώνη αλλά δεν απαιτεί άδεια λειτουργίας τις Κυριακές.

Εκπρόσωπος της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου δήλωσε ότι 50-55 θρησκευτικοί χώροι παρέμειναν απρόσιτοι λόγω του ότι βρίσκονται εντός των τουρκικών στρατιωτικών ζωνών.

Στις 11 Ιουλίου, η αστυνομία στην Τουρκία απελευθέρωσε το «Διευθυντή Θρησκευτικών Υποθέσεων» και Μουφτή Τάλιπ Αταλάι μετά από τέσσερις ημέρες ανάκρισης. «Ο εκτελών χρέη Διευθυντή Θρησκευτικών Υποθέσεων,» Fahrettin Ogdu δήλωσε στον Τύπο ότι ο Αταλάι δεν κρατήθηκε λόγω συνδέσεων που σχετίζονται με την «τρομοκρατική οργάνωση Fethullah Gulen», αλλά λόγω των αβάσιμων κατηγοριών που έκανε το «ΥΠΕΞ» σε μια προσπάθεια να τιμωρήσει τον Αταλάι για τη συμμετοχή του στο Διαθρησκευτικό Διάλογο με άλλους θρησκευτικούς ηγέτες.

Τον Αύγουστο οι τοπικές εφημερίδες ανέφεραν ότι το «ΥΠΕΞ» δεν χορήγησε άδεια στους Ελληνοκύπριους για τέλεση θείας λειτουργίας στην εκκλησία του Αγίου Μάμα για να γιορτάσουν την ημέρα του Αγίου μεταξύ 1 και 3 Σεπτεμβρίου. Το «ΥΠΕΞ» ανέφερε λόγω ανησυχιών για την ασφάλεια και της σύμπτωσης με τη μουσουλμανική γιορτή Kurban Bayram στην περιοχή που διαχειρίζονται οι Τουρκοκύπριοι, πρότεινε την αναβολή της θείας λειτουργίας για μία εβδομάδα. Το κύριο αντιπολιτευόμενο Δημοκρατικό Τουρκικό Κόμμα εξέδωσε γραπτή δήλωση επικρίνοντας το «ΥΠΕΞ» για την παρεμπόδιση των Ελληνοκυπρίων από του να τελέσουν τη λειτουργία στον Άγιο Μάμα, αναφέροντας ότι γίνονται κάθε χρόνο εκεί από το 2003. Οι Ελληνοκύπριοι απέρριψαν την τέλεση της λειτουργίας μια βδομάδα αργότερα.

Ορισμένες μειονοτικές θρησκευτικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων Ευαγγελιστών Χριστιανών, συνέχισαν να αναφέρουν ότι οι τουρκοκυπριακές αρχές, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας, παρακολούθησαν τις δραστηριότητές τους. Ελληνορθόδοξος ιερέας αναφέρθηκε σε ισχυρή αστυνομική παρουσία κατά τη διάρκεια θρησκευτικών λειτουργιών, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομικής παρουσίας μέσα στο ναό και βιντεογράφιση των θρησκευτικών ακολουθιών που τελεί η εγκλωβισμένη Ελληνοκυπριακή κοινότητα.

Η Τουρκόφωνη Προτεσταντική Ένωση, TSPA, ανέφερε και πάλι ότι μερικά από τα μέλη του φοβήθηκαν να παρακολουθήσουν θρησκευτικές τελετές λόγω αστυνομικής πίεσης. Εκπρόσωποι της TSPA επισκέφτηκαν αυτά τα μελή στα σπίτια τους.

Σύμφωνα με ελληνορθόδοξο αξιωματούχο, η αστυνομία προτρέπει στους ιερείς της Ορθοδοξίας να περιορίζουν τη διάρκεια της θείας λειτουργίας και υπήρξαν

περιπτώσεις κατά τις οποίες η αστυνομία παρενέβη κατά τη διάρκεια της λειτουργίας, για να πει στον ιερέα να την επιταχύνει. Ισχυρή αστυνομική παρουσία συνέχισε να συνοδεύει Ελληνορθόδοξους πιστούς. Οι τουρκοκυπριακές αρχές δήλωσαν ότι η συνοδεία ήταν για να παρέχει ασφάλεια. Οι Ελληνορθόδοξοι αξιωματούχοι δήλωσαν ότι ήταν για επιτήρηση.

Το «Τμήμα Θρησκευτικών Υποθέσεων» στελέχωσε 192 τεμένη, όλα Σουνιτικά, με 225 ιμάμηδες. Μέλη της πλειοψηφικής Σουνιτικής θρησκευτικής κοινότητας συνέχισαν να εκφράζουν ανησυχίες ότι η «κυβέρνηση» παρενέβη στις θρησκευτικές υποθέσεις επιλέγοντας ιμάμηδες.

Ορισμένοι μη Σουνίτες μουσουλμάνοι συνέχισαν να δηλώνουν ότι δεν είχαν τόπους λατρείας, ούτε και χρηματοδότηση για την οικοδόμηση τέτοιων χώρων. Αλεβίτες Μουσουλμάνοι ανέφεραν ότι οι αρχές τους αντιμετώπιζαν άνισα, όπως και άλλες μειονοτικές θρησκευτικές ομάδες. Ο Σύνδεσμος Πολιτισμού των Αλεβιτών συνέχισε να αναφέρει ότι λόγω της έλλειψης οίκου λατρείας, οι Αλεβίτες έπρεπε να τελούν κηδείες μέσα σε τεμένη, σε αντίθεση με τις παραδόσεις τους. Επίσης, δήλωσαν ότι θεωρούν ευνοϊκή μεταχείριση την «κρατική» χρηματοδότηση προς τον πληθυσμό των Σουνιτών Μουσουλμάνων για την κατασκευή τεμένους και τη στήριξη της διοίκησης των τεμένων. Αλεβίτης εκπρόσωπος ανέφερε ότι υπάρχουν 196 Σουνιτικά τεμένη με «κρατική» χρηματοδότηση, αλλά μόνο ένα *cemevi*

(χώρος λατρείας) για τους Αλεβίτες, το οποίο ήταν υπό κατασκευή για αρκετά χρόνια και δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί. Κατά συνέπεια, οι Αλεβίτες έπρεπε να τελούν τις θρησκευτικές τελετές στο ημιτελές *cemevi* ή σε κάποια άλλη τοποθεσία. Οι τουρκοκυπριακές αρχές προέβλεψαν τρία εκατομμύρια τουρκικές λίρες (792,000 δολάρια) στον “κρατικό” προϋπολογισμό του 2016 για την ολοκλήρωση του *cemevi* αλλά δεν είχαν ακόμη εκταμιεύσει τα κεφάλαια. Η διαδικασία υποβολής προσφορών για την ολοκλήρωση της κατασκευής του *cemevi* αναμενόταν να ξεκινήσει το πρώτο εξάμηνο του 2018.

Εκπρόσωπος της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας δήλωσε και πάλι ότι κάποιοι θρησκευτικοί χώροι, στους οποίους οι αξιωματούχοι της Εκκλησίας είχαν ελάχιστη ή καθόλου πρόσβαση, υπέστησαν ζημιές ή ήταν κοντά σε κατάρρευση λόγω παραμέλησης δεκαετιών. Ο εκπρόσωπος δεν ανέφερε συγκεκριμένα παραδείγματα.

Ορθόδοξες θρησκευτικές ομάδες συνέχισαν να διαμαρτύρονται ότι οι αρχές έβαζαν θρησκευτικά είδη, συμπεριλαμβανομένων εικόνων, σε αποθήκες ή τα παρουσίαζαν σε μουσεία, ενάντια στις επιθυμίες των κοινοτήτων για τις οποίες ήταν ιερά.

Τον Αύγουστο οι τουρκοκυπριακές τοπικές αρχές ακύρωσαν μια θεατρική παράσταση οργανωμένη από την Τουρκόφωνη Προτεσταντική Ένωση, TSPA, παρόλο που οι αρχές είχαν προηγουμένως εκδώσει όλες τις απαραίτητες άδειες. Η

TSPA δήλωσε ότι πίστευε ότι οι τοπικές αρχές, οι οποίες σύμφωνα με πληροφορίες δεν παρείχαν δικαιολογία, ακύρωσαν την εκδήλωση επειδή τη θεωρούσαν χριστιανική προπαγάνδα. Η TSPA ανέφερε επίσης ότι οι τουρκοκυπριακές αρχές την εμπόδισαν να ανοίξει γραφείο στην Αμμόχωστο για τα δύο προηγούμενα χρόνια.

Η TSPA δήλωσε ότι η αστυνομία διενήργησε μηνιαίες επισκέψεις για να ελέγξει την ομάδα και να παρακολουθήσει τις δραστηριότητές της.

Η TSPA ανέφερε ότι έστειλε επιστολή στον "Πρόεδρο" Μουσταφά Ακκιντί τον Σεπτέμβριο ζητώντας την κατάργηση της υποχρεωτικής παρακολούθησης του μαθήματος των Θρησκευτικών, έναν χώρο λατρείας και την ευκαιρία να μεταδώσει Χριστουγενιάτικο ή Πασχαλινό πρόγραμμα σε «κρατικό» τηλεοπτικό κανάλι. Μέχρι το τέλος του έτους, ο «πρόεδρος» δεν είχε απαντήσει, σύμφωνα με την TSPA.

Κεφάλαιο III. Ο Σεβασμός της Κοινωνίας στη Θρησκευτική Ελευθερία

Η TSPA εξακολούθησε να αναφέρει κοινωνικές διακρίσεις μέσα στην τουρκοκυπριακή κοινότητα έναντι των Προτεσταντών. Η TSPA ανέφερε ότι, αφού προηγουμένως συμφώνησε να μισθώσει στην ομάδα μια αίθουσα εκδηλώσεων για ένα χριστουγεννιάτικο πάρτι και θεατρικό έργο είχε προγραμματιστεί για τις 24 Δεκεμβρίου, ένας τοπικός διευθυντής σχολείου ακύρωσε την εκδήλωση στις 19 Δεκεμβρίου. Σύμφωνα με την TSPA, ο διευθυντής του σχολείου υπέκυψε στις πιέσεις των εθνικιστών οι οποίοι διαφωνούσαν με την τέλεση θρησκευτικής γιορτής. Παρά τις εκκλήσεις, το «ΥΠΠ» δεν παρενέβη υπέρ της οργάνωσης. Η Τεχνική Επιτροπή για την Πολιτιστική Κληρονομιά (TCCH), ανέφερε ότι ολοκλήρωσε την αποκατάσταση οκτώ θρησκευτικών χώρων και αποκαταστάσε άλλα επτά. Η TCCH ανέφερε επίσης την ολοκλήρωση πέντε μικρών δραστηριοτήτων πολιτιστικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβανομένων θρησκευτικών χώρων, και την ολοκλήρωση των σχεδίων έργων για δύο ακόμη τοποθεσίες. Η TCCH και το Πρόγραμμα Ανάπτυξης του ΟΗΕ Συνεταιρισμός για το Μέλλον συνέχισαν τις εργασίες αποκατάστασης στο Ελληνορθόδοξο μοναστήρι του Αποστόλου Ανδρέα στη Χερσόνησο της Καρπασίας, ένα δημοφιλή προορισμό προσκυνητών. Η δεύτερη φάση του έργου, συμπεριλαμβανομένης της αποκατάστασης του μικρού παρεκκλησίου, των περιβαλλόντων κτιρίων και του περιβαλλοντικού εξωραϊσμού, αναμένετο να αρχίσει κατά το πρώτο εξάμηνο του 2018.

Ο πάστορας μιας εκκλησίας, τα μέλη της οποίας ήταν Αφρικανοί φοιτητές που σπουδάζουν σε πανεπιστήμια στην περιοχή που διοικούν οι Τουρκοκύπριοι, ανέφεραν δυσκολίες στην εξασφάλιση τόπου λατρείας. Ο πάστορας είπε ότι

τοπικές εταιρείες απέρριψαν τα αιτήματά τους να νοικιάσουν αίθουσες για θρησκευτικές τελετές και ζήτησαν την προκαταβολική πληρωμή ολόκληρου του έτους μίσθωσης. Ανέφεραν ότι το Πανεπιστήμιο Εγγύς Ανατολής στο βορρά είχε ένα τέμενος στην πανεπιστημιούπολη για μουσουλμάνους, αλλά δεν διέθετε παρεκκλήσι ή εκκλησία για χριστιανούς.

Μουσουλμάνοι και Ορθόδοξοι θρησκευτικοί ηγέτες συνέχισαν να προάγουν τη θρησκευτική ανοχή με συναντήσεις και διοργάνωση προσκυνημάτων για τους πιστούς τους σε χώρους λατρείας και στις δύο πλευρές της «πράσινης γραμμής», όπως στο τέμενος Χαλά Σουλτάν στην Κυπριακή Δημοκρατία και στο μοναστήρι του Αποστόλου Βαρνάβα στην «ΤΔΒΚ».

Κεφάλαιο IV. Κυβερνητική Πολιτική των ΗΠΑ και εμπλοκή

Εκπρόσωποι της πρεσβείας των ΗΠΑ συνέχισαν να συναντώνται με τις τουρκοκυπριακές αρχές στην «Προεδρία» και το «ΥΠΕΞ» για να συζητήσουν την πρόσβαση σε θρησκευτικούς χώρους και τη δυνατότητα τέλεσης θρησκευτικών τελετών χωρίς περιορισμούς.

Αξιωματούχοι της Πρεσβείας συζήτησαν επίσης θέματα σχετικά με τη θρησκευτική ελευθερία, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στους τόπους λατρείας και σε περιπτώσεις κοινωνικής διάκρισης εντός της τουρκοκυπριακής κοινότητας, με εκπροσώπους της Αρμενικής Ορθόδοξης κοινότητας, των Αλεβιτών Μουσουλμάνων, της Ρωμαιοκαθολικής, της Ελληνορθόδοξης, Μαρωνιτικής, Προτεσταντικής και Σουνιτικής μουσουλμανικής κοινότητας.

Όλες οι αναφορές σε τοποθεσίες μέσα σε αυτή την έκθεση είναι μόνο για λόγους αναφοράς και προορίζονται να μεταδώσουν νόημα. Δεν πρέπει να ερμηνεύονται ότι υπονοούν ή υποδεικνύουν οποιαδήποτε πολιτική αναγνώριση ή αλλαγή στην μακροχρόνια πολιτική των ΗΠΑ.